

BMS001000142
E1968-031
Grijze Literatuur

E 1968-031

DOGMATISME, KUNSTAPPRECIATIE

EN

ATTITUDEN TEGENOVER KUNST

S.A. van den Berg.

Dr. E. Boekmanstichting

~~Kunstpsychologisch studiecentrum~~

~~Kerkhofgracht 609~~

Amsterdam

Dogmatisme, kunstappreciatie en attitudes tegenover kunst.

Verslag van een onderzoek.

Doctoraal scriptie sociologie,
hoofdrichting sociale psychologie,
Vrije Universiteit, Amsterdam,
door S.A. van den Berg,
augustus 1968.

INHOUD

I. THEORIE

1. Appreciatie van kunst
2. Dogmatisme
3. Kunstappreciatie en dogmatisme
4. Herhaling van het onderzoek van Mikol,
en uitbreiding
5. Probleemstellingen en hypothesen

II. VERSLAG VAN EMPIRISCHE BEVINDINGEN

III. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Literatuur

Bijlagen

Voorwoord.

Deze scriptie is het resultaat van een onderzoekje, verricht als stage op de Dr.E.Boekmanstichting (Kunstsociologisch Studiecentrum) te Amsterdam, voor het doctoraal examen sociologie, hoofdrichting sociale psychologie.

Prof.Dr. C.Boekstijn, hoogleraar in de sociale psychologie aan de Vrije Universiteit, deed ons de suggestie kunst-waardering in verband te brengen met een persoonlijkheidsfactor, en begeleidde het onderzoek van universiteitswege. Wij danken hem voor de inspirerende gesprekken die wij met hem over ons onderwerp gehad hebben.

Hij bracht ons in contact met Drs.W.Zwoers, directeur van de Dr. E.Boekmanstichting. Wij zijn hem zeer erkentelijk voor zijn bereidheid tot medewerking en zijn kritische opmerkingen.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan Drs.P.H.Brunsmann, socioloog van de hiervoor genoemde stichting. Hij heeft veel van zijn tijd gegeven om met ons de talrijke aspecten van de onderzoeksoepzet kritisch te bespreken, en was aanwezig bij de uitvoering ervan. Het onderzoek vond plaats in september '67 op een vergadering van de afdeling Slotervaart van de Ned. Christen Vrouwenbond in A'dam. Het Bestuur van deze vereniging zijn wij zeer erkentelijk voor hun bereidheid een avond voor het onderzoek beschikbaar te stellen.

Tot slot zeggen wij Drs. H.W.J.Boerwinkol dank voor zijn raadgevingen betreffende de statistische verwerking van het materiaal.

S.A. van den Berg.

Amsterdam, augustus 1968.

I. THEORIE.

1. Appreciatie van kunst.

De sociaal-wetenschappelijke benadering van kunst leidt tot een veelheid van analytische gezichtspunten.

Met behulp van een eenvoudig schema kan dit worden verduidelijkt:

kunstenaars- - - kunstobjecten- - - bemiddeling- - - publiek

Het is niet moeilijk hierin een marktschema te zien, waarin producenten en consumenten van kunst tot elkaar in betrekking staan via vormen van bemiddeling of kanalen, die zich in de loop der geschiedenis „institutionaliseerd hebben. (1)

Sociaal-wetenschappelijke analyse van dit schema, vereist zowel een nadere omschrijving van kunst, zoals die in institutionele vormen toegankelijk is, als een precisering van het sociaal-wetenschappelijk analyseniveau.

Beide zijden van het schema kunnen tot object van onderzoek gemaakt worden.

Een voorbeeld van sociologisch onderzoek naar de linkerzijde van het schema, is een recent onderzoek dat de Dr.E.Boekmanstichting deed naar de 'aanwezigheid en de werking van een systeem van schakels dat nieuwe composities moeten passeren op weg naar uitvoering: opdrachten verleende, uitgevende en uitvoerende instanties'. (2)

Vervolgens enkele voorbeelden van onderzoek naar de rechterzijde van het schema en mogelijke probleemstellingen.

(1) vgl. H.M. in 't Veld- Langeveld: Koppelen of bemiddelen, in 'Schakels tussen kunst en publiek', Publ. Dr.E.Boekmanstichting, 1961.

(2) aanhaling uit een stencil, bestemd voor deelnemers aan de conferentie van de Boekmanstichting, in november 1967.

-psychologisch: b.v. analyse van mogelijke verbanden tussen persoonlijkheidsdisposities en voorkeuren voor bepaalde kunststijlen.

Robert Knapp en Alan Wulff vonden dat voorkeur voor figuratieve ('representational') schilderkunst samenhangt met een hoge score voor religieuze waarden op de Allport-Vernon waarden-test, dit in tegenstelling tot voorkeur voor abstracte kunst, dat samenhangt met een hoge score voor esthetische waarden, gemeten met bovengenoemde test. *) Op zichzelf is reeds interessant dat esthetische interesse of gerichtheid een aspect vormt van de persoonlijkheid.

In het psychologisch onderzoek naar persoonlijkheidsdisposities en voorkeuren voor kunst zal veel afhangen van experimentele vindingsrijkheid. Een moeilijkheid is, dat kunstobjecten als onafhankelijke variabelen moeilijk definieerbaar zijn.

-sociologisch: hoe is de samenstelling naar sociaal milieu van bezoekers van musea, concertzalen, theaters etc. ?

Een voorbeeld van een dergelijk sociologisch onderzoek naar de rechterzijde is de studie van Pierre Bourdieu en Alain Darbel. **) Behalve de sociale samenstelling van museumpubliek, onderzochten zij ook het gedrag van museumbezoekers en hun attitudes tegenover de geëxposeerde kunstwerken.

Zij gebruiken het begrip 'attitude cultivée'. Hierin spelen school- en verdere opleiding een belangrijke rol.

Een 'attitude cultivée' houdt onder meer in: een beter vermogen om kunstobjecten te begrijpen, de betekenis van hun symbolen te vatten.

Voor personen uit 'lower class', dus personen met geringe scholing en opleiding, veronderstellen zij dat 'l'information

*) R.Knapp & A.Wulff: Preferences for abstract and representational art; Journal of Social Psychology '63 (60) 255-262.

**) L'amour de l'art. Les musées et leur public; '66.

offerte par les oeuvres exposées excède les capacités de déchiffrement du sujet et lui apparaît comme dépourvue de signification ou, plus précisément, de structuration, d'organisation, parce qu'il ne peut la "décoder", c'est à dire la ramener à une forme intelligible.' (p.66)

De sociaal-culturele achtergrond heeft tot gevolg dat kunst (i.e. museum-, concert- en theaterbezoek) voor hogere sociale lagen binnen het referentiekader past, terwijl dat voor lagere sociale lagen niet het geval is.

Hiermede hangt nauw samen de wijze waarop musea en musea die musea bezoeken (gepercipieerd worden).

Bourdieu en Darbel vonden dat personen uit lagere sociale lagen het museum als veel sacraler percipiëren dan personen uit hogere sociale lagen.

De laatste probleemstelling kan als sociaal-psychologisch aangeduid worden.

Musea, concertzalen e.d. vormen, naast plaatsen waar men in contact kan komen met kunst, sociale situaties.

Sociaal-psychologisch onderzoek kan plaatsvinden naar de aard van de betrekkingen van individuen tot kunst, de sociale motieven om zich met kunst bezig te houden, beeldvorming van kunstenaars, bemiddelingsinstanties (musea etc.), mensen die concerten bezoeken, het zelfbeeld n.b.t. kunstzinnige activiteiten, attitudes tegenover kunststijlen en -stromingen, de invloed die opinieliders (critici, recensenten) hebben op 'kunstzinnig gedrag' van kunstpublieken en potentiële kunstpublieken. (Kunstzinnig gedrag zou omschreven kunnen worden als alle activiteiten die individuen ontwikkelen met betrekking tot kunst.)

Naast bevrediging van een individuele interesse, kan kunst en gedrag n.b.t. kunst een sociale functie voor het individu vervullen. Dit kan van persoon tot persoon in mindere of meerdere mate het geval zijn. Het bezoeken van avant-garde musea kan bijv. individuele beweegredenen als achtergrond hebben, als ook motieven om te conformeren, of prestige- en statusmotieven.

'The attitudes of the individual reflect his personality' (1)
Attituden tegenover kunst en dogmatisme als persoonlijkheidsfactor, evenals appreciatie van kunst i.v.m. dogmatisme, zullen de onderwerpen van deze scriptie vormen.

Het begrip 'appreciatie van kunst' kan op verschillende wijzen geoperationaliseerd worden, afhankelijk van het type onderzoek dat gehanteerd wordt.

Het bezoeken van concerten van hedendaagse muziek, of uitsa met moderne kunst kunnen een indicatie zijn van appreciatie van moderne muziek of beeldende kunst.

Een negatieve attitude tegenover moderne kunst is een indicatie van een geringe appreciatie ervan.

Appreciatie kan eveneens geoperationaliseerd worden als een score op een continuüm mooi- lelijk, als in een experiment een aantal kunstobjecten getoond worden.

Een probleem is in hoeverre deze experimentele operationalisatie valt te generaliseren. D.w.z.: of het mogelijk is om op grond van een experimenteel gemeten waardering voor moderne kunst, voorspellingen te doen over het bestaan van een positieve of negatieve attitude tegenover moderne kunst.

Op dit en andere problemen zal in het vervolg ingegaan worden.

(1) Krech, Crutchfield & Ballachey: Individual in society;

2. Dogmatisme.

Milton Rokeach bedoelt met zijn studie over 'The open and closed mind' (1960) een alternatief te geven voor de theorie van de 'autoritaire persoonlijkheid', waarnaar Adorno o.a. onderzoekingen verrichtte. (The authoritarian personality, '50) Adorno kwam via attitudeschalen en vooroordelen te meten tegenover specifieke minderheden (anti-semitisme- en ethnocentrischeschalen) tot de ontwikkeling van een schaal, bedoeld om een algemene neiging tot vooroordeel te meten: de zgn. F-schaal, gebaseerd op een psycho-analytische theorie van de autoritaire persoonlijkheid.

(Deze zou worden gekenmerkt door het volgende syndroom van eigenschappen: conventionalisme; autoritaire onderworpenheid; autoritaire agressie; anti-intracoptieve neigingen; neiging tot biggeloof en stereotypie; betrokkenheid op nacht en pseudo-mannelijkheid; neiging tot destructiviteit en cynisme; neiging tot projectie; betrokkenheid op sex. '))

De inhoud der uitspraken van de F-schaal nu, is zodanig dat zij een conservatief-ideologische vorm van autoritarisme en intolerantie meten.

De theorie van het dogmatisme echter, tracht niet zozeer een beschrijving te geven van de ideologische inhoud van een opvattingensysteem, maar van de wijze waarop het functioneert. Beslissend daartoe zijn de structurele eigenschappen.

Rokeach veronderstelt een drietal dimensies in de organisatie van een opvattingensysteem.

A. een organisatie in 'beliefsystems' en 'disbeliefsystems', (begrippen die in navolging van Roghmann misschien het best te vertalen zijn door positieve en negatieve oriëntatiesystemen; ') .)

Een positief oriëntatiesysteem vormen al die opvattingen die een individu als waar accepteert; een negatief oriëntatie-

') zie hiervoor verder J. Weima: Autoritaire persoonlijkheid en antipapisme; '63; ') Autoritarismus und Dogmatismus; '66.

systeem vormen al die opvattingen die een persoon als onjuist verwerpt. Het negatieve oriëntatiesysteem wordt verder verondersteld te bestaan uit een aantal subsystemen, die variëren naar de mate van overeenkomst met het pos. oriëntatiesysteem.

Voorbeeld: voor een Katholiek vormt het Katholieke geloof en de daaruit voortvloeiende opvattingen zijn positieve oriëntatiesysteem; andere godsdiensten of andere kerken of richtingen binnen het christendom, zijn voor hem negatieve oriëntatiesystemen, die in verschillende mate overeenkomst vertonen met zijn positieve opvattingensysteem.

Verdere eigenschappen van deze dimensie zijn:

- a. de mate van onderlinge isolatie tussen pos. en neg. opvattingensystemen; (vb.: het voorkomen van logisch tegenstrijdige opvattingen binnen het systeem als totaal; het benadrukken van verschillen en het minimaliseren van overeenkomsten tussen pos. en neg. oriëntatiesystemen.)
- b. de mate van differentiatie: de hoeveelheid en nauwkeurigheid van opvattingen binnen pos. en neg. oriëntatiesystemen.
- c. de omvang van het systeem: het aantal neg. oriëntatiesystemen binnen het totale opvattingensysteem. (zie Rokeach, p.35-39)

B. een organisatie in een centraal-perifeer-dimensie;

1. centrale of primitieve opvattingen zijn al die opvattingen die een persoon zonder meer als waar accepteert; deze opvattingen gaan gepaard met een schatting dat alle anderen deze opvatting ook als waar accepteren; deze personen zijn dan referentiepersonen. Naast primitieve opvattingen waarvoor aan iedereen gerefereerd kan worden, zijn er primitieve opvattingen, waarvoor aan vrijwel niemand gerefereerd kan worden. Prin. opvattingen kunnen betrekking hebben op de fysieke realiteit (bijv. kleur en vorm); op de sociale omgeving (of deze vriendelijk of bedreigend ervaren wordt); en op het zelf (opvattingen over eigenwaarde, afhankelijkheid.)

2. intermediaire opvattingen zijn die opvattingen die een individu heeft over de aard en betrouwbaarheid van de autoriteit, aan wie hij opvattingen en informatie ontleent. Dit kan variëren van een rationeel, gereserveerd vertrouwen tot een absoluut vertrouwen. Tot deze categorie behoren ook opvattingen over anderen op grond van de pos. oriëntatiesystemen van en de autoriteiten aan wie deze anderen zich refereren.

3. perifere zijn die opvattingen die een individu ontleent aan pos. of neg. autoriteit, afgezien van het feit of het individu zich hiervan bewust is.

Voorbeeld: de verwerping van geboortebeporing door een Katholiek is een perifere opvatting omdat deze afgeleid kan worden uit de formele inhoud van de opvattingen van een Katholiek over de Katholieke Kerk. (p.39-51)

C. een organisatie in een tijdsperspectiefdimensie: dit zijn opvattingen over het verleden, het heden en de toekomst, n.a.w. de wijze waarop het individu op verleden, heden en toekomst is georiënteerd. (p.51-53)

Een open resp. gesloten opvattingensysteem wordt gekenmerkt door de volgende eigenschappen: (p.55 e.v.)

A. n.b.t. de onderscheiding in pos. en neg. oriëntatiesystemen:

1. de mate van verwerping van neg. subsystemen is betrekkelijk laag resp. hoog;
2. er is communicatie resp. isolatie binnen en tussen pos. en neg. oriëntatiesystemen onderling;
3. er is betrekkelijk geringe resp. grote discrepantie in de mate van differentiatie tussen pos. en neg. oriëntatiesystemen;
4. er is betrekkelijk grote resp. geringe differentiatie binnen het neg. oriëntatiesysteem;

B. n.b.t. de centraal-perifere-dimensie:

1. de specifieke inhoud van primitieve opvattingen is zo-

danig dat de wereld ^{da} waarin men leeft of de situatie waarin men verkeert als vriendelijk resp. als bedreigend wordt ervaren;

2. de formele inhoud van opvattingen over autoriteiten is zodanig dat die autoriteiten niet resp. wel als absoluut betrouwbaar gezien worden, en dat andere individuen niet resp. wel beoordeeld worden naar de mate van hun overeenstemming met die autoriteiten;
3. de structuur van pos. en neg. opvattingen, die gezien worden als afgeleid van een autoriteit, is zodanig dat zijn substructuren zich in betrekkelijke communicatie resp. isolatie tot elkaar bevinden;

C. n.b.t. de tijdsperspectiefdimensie: er is een betrekkelijk breed, resp. nauw op de toekomst gericht tijdsperspectief.

In een poging meer algemene kenmerken van hoog en laag dogmatische personen te schetsen, gaat Reicheach ervan uit dat in elke situatie, waarin een individu handelt of tot handelen komt, zich relevante en irrelevant gegevens bevinden.

Om adequaat te handelen moeten deze van elkaar onderscheiden worden. Kenmerkend nu voor de openheid resp. geslotenheid van het opvattingensysteem is de mate waarin een persoon in staat is de relevante gegevens te herkennen, deze te evalueren en ernaar te handelen. (p.57)

Irrelevante factoren kunnen zich zowel binnen het individu zelf bevinden (irrationele motieven, behoefte aan erkenning, macht) als in de situatie gelegen zijn (bijv. verwachting van goedkeuring of afkeuring door anderen, referentiegroepen.)

Hoe geslotener het opvattingensysteem, hoe moeilijker het individu kan onderscheiden tussen de informatie zelf en de betrouwbaarheid van de informatiebron, en des te meer wordt verondersteld dat het accepteren van een bepaalde opvatting zal afhangen van irrelevante interne drijfveren of invloeden van buiten.

Fundamenteeler uitgedrukt: een open resp. gesloten opvattingensysteem wordt gekenmerkt door een absoluut resp. gereserveerd, rationeel vertrouwen op autoriteit. (p.60)

Een voorbeeld: een persoon met een gesloten opvattingensysteem zal nieuwe informatie sneller accepteren van personen aan wie hij gezag en prestige toekent, zonder deze opvattingen steeds op hun logische consistentie en betrouwbaarheid te toetsen.

Op deze wijze kunnen opvattingen een geïsoleerd bestaan gaan leiden; informatie over negatieve oriëntatiesystemen zal hij verkrijgen via autoriteiten van het eigen positieve oriëntatiesysteem. Dit heeft tot gevolg een sterkere verwerping van neg. oriëntatiesystemen en een sterkere acceptatie van het eigen oriëntatiesysteem, dat op de duur een grotere differentiatie zal vertonen dat het neg. oriëntatiesysteem.

Om deze eigenschappen van een opvattingensysteem te meten, i.c. een wijze van cognitief- emotioneel functioneren, werd door Rotbach een schaal geconstrueerd waarin de factoren uit de theorie verwerkt zijn: de zgn. dogmatismschaal. (zie bijlage A)

De schaal bestaat uit 40 uitspraken waarvan het grootste deel betrekking heeft (nl. 32 uitspraken) op de centraal-perifere dimensie; voor elk der andere dimensies werden vier uitspraken opgenomen. Dit kan als een punt van kritiek aangemerkt worden omdat Rotbach in zijn theorie nergens veronderstelt dat de tweede dimensie belangrijker is als ^{bv.} de eerste dimensie. De dogmatismschaal functioneert dus voornamelijk als toetsing van de tweede dimensie.

De schaal bereikte een vrij hoge betrouwbaarheid (geconstateerd d.m.v. item-analyse en test-retestmethode.) (Voor enkele onderzoeken in Engeland resp. .81 en .73. Voor onderzoeken in de Verenigde Staten variërend tussen .68 en .93)

Het kan hier niet de plaats zijn uitgebreid in te gaan op achtergronden en toetsingsmethodologie van de theorie van de 'open' en 'closed mind'.

Volstaan zal worden met enkele kritisch-theoretische aantekeningen. (Voor een kritische samenvatting van zowel het werk van Adorno o.a., als dat van Rokach o.a. zie men: Klaus Roglmann: Dogmatismus und Autoritarismus. Kritik der theoretischen Ansätze und Ergebnisse dreier westdeutscher Untersuchungen, 1966.)

Uit de vele voorbeelden die Rokach geeft blijkt dat hij, om zich een duidelijk beeld te vormen van de 'closed mind', gedacht heeft aan politiek-ideologische en kerkelijk-godsdienstige tegenstellingen. Dit blijkt o.a. wanneer hij het heeft over een continuum van overeenkomst tussen het pos. oriëntatiesysteem en neg. oriëntatiesystemen: een katholiek percipieert bij andere kerken en godsdiensten verschillende maten van overeenkomst met het catholicisme, en hiermee varieert zijn verwerping van deze neg. oriëntatiesystemen.

Het bestaan van tegenstellingen tussen politieke of godsdienstige richtingen kunnen de geslotenheid van het oriëntatiesysteem bevorderen, althans voorzover het gaat om het functioneren van ideologische opvattingen. Het is echter de vraag of opvattingen van een individu steeds een systeem vormen, zoals Rokach met zijn eerste dimensie veronderstelt.

Verondersteld kan worden dat de kans op organisatie van opvattingen en op geslotenheid van het systeem mede afhangt van bv. het lidmaatschap van, of loyaal zijn tegenover een maatschappelijke groepering, die zich qua ideologie (hier bedoeld in de betekenis die Van Doorn&Lammers eraan geven: 'een systeem van opvattingen, dat een uitdrukkelijke rechtvaardiging inhoudt van de positie van de betreffende groepering. Het omvat in de eerste plaats een verwijzing naar de centrale groepswaarden, en leidt daaruit normen, doeleinden en verwachtingen af.' Moderne Sociologie, 1962, p.195.) afzetten of zich zelfs isoleren van andere groeperingen. Bij deze groeperingen kan de ideologie ook dogmatisch zijn, als afweermechanisme tegen ideologische aanvallen van buiten af. (Zie Rokach: hst. 20, p. 366)

Eisen van loyaliteit zullen hier sterker zijn.

Een belangrijk gedeelte van de dogmatismeschaal wordt ingenomen door uitspraken die betrekking hebben op de hierboven geschetste ideologische achtergronden. Er zijn echter een veelheid van opvattingen, naast die op politiek of godsdienstig gebied, mogelijk.

Ook al tracht Rokeach los te komen van specifiek links- of rechts-ideologische inhouden, zijn theorie over het functioneren van opvattingen blijft toch ideologisch gekleurd, en daarom mag de dogmatisme-schaal, strikt genomen, slechts gezien worden als instrument om een cognitief-ideologisch functioneren te toetsen. Verondersteld kan worden dat de dogmatisme-schaal het best in staat is te discrimineren tussen open en gesloten opvattingensystemen voor steekproeven met duidelijke ideologische achtergronden.

De theorie zegt enerzijds iets over de wijze waarop en of een bestaand geheel van opvattingen duidelijk gestructureerd is, en waarop het functioneert. Hierbij is de sociale situatie belangrijk, wat tot uitdrukking komt in de eerste en tweede dimensie.

Anderzijds wilde Rokeach zijn theorie uitbreiden naar het meer cognitief functioneren van de 'open and closed mind'. Daartoe deed hij een aantal laboratoriumexperimenten met hoge en lage scoorders op de dogmatismeschaal. Deze groepen vergeleek hij op hun vermogen bepaalde problemen op te lossen.

Als hij dan aantoonde dat hoge en lage scoorders ook wat het oplossen van problemen ^{betreft} met elkaar verschillen, kan slechts de gevolgtrekking gemaakt worden, dat blijkbaar personen die in hun cognitief-ideologisch functioneren gesloten zijn ook gesloten zijn in hun 'more purely cognitive workings', iets waaraan de theorie van het dogmatisme weinig aandacht besteedt, omdat daarin juist bv. opvattingen over betrouwbaarheid van autoriteiten een rol spelen. Theoretisch zijn daarmee echter 'the more purely cognitive workings' (p.169) nog niet gefundeerd.

3. Appreciatie van kunst en dogmatisme.

Het experiment van Bernard Hinkol: 'The enjoyment of new musical systems' ¹⁾, is opgezet vanuit de hypothese dat individuen met een gesloten opvattingensysteem (zoals gemeten met de dogmatismeschaal) minder goed in staat zijn nieuwe opvattingen te integreren in het bestaande opvattingensysteem. Zij zouden minder goed in staat zijn tot het vormen van nieuwe conceptuele en perceptuele systemen.

Deze zijn hier atonale muziek van Arnold Schönberg ²⁾, 'a world of sound whose organisation is governed by laws radically different from those of everyday world of music' (p.272) Maar het had ook muziek uit Japan, China of Perzië kunnen zijn, want ook deze muziek vormt voor westerse luisteraars een 'psychologically new conceptual system'.

Zijn hypothese was: 'we should expect closed persons to reject more frequently music written within musical frameworks that are incongruent with the ones they build up in everyday life.'

Om dit te toetsen werden twee experimenten gedaan.

Voor het eerste werden 2 maal 20 ppn. geselecteerd, die resp. hoog en laag scoorden op de dogmatismeschaal. Van een scoreverdeling van een groep van 133 ppn., waren deze groepen de 15% hoogste resp. laagste scoorders.

¹⁾ Rokeach: p.270 e.v.

²⁾ A-tonale muziek was een vernieuwing die Schönberg introduceerde. Alle twaalf halve tonen uit een octaaf gaf hij gelijke rechten, a.h.w. kansen om in de steekproef te vallen. Hun rangschikking werd niet meer onderworpen aan majeur- of mineurtoonladders en de hieraan ten grondslag liggende grondtonen. Op deze wijze formeerde hij reeksen van twaalf tonen, op basis waarvan hij zijn muziek componeerde, waarmee traditionele regels van consonantie en harmonie vervielen.

M.b.v. een geluissband^d worden een stuk conventionele muziek (genomen uit de opening van het Strijkkwartet in c van J.Brahms) en een stuk onconventionele muziek (genomen uit de opening van het 4e Strijkkwartet van A.Schönberg) gepresenteerd; beide stukken duurden 2,5 minuut, en werden tweemaal ten gehore gebracht. Na de eerste maal konden de ppn. aangeven of zij de composities en hun auteurs konden. Na de tweede maal konden zij een reactie geven, zowel op de componist als op de muziek.

Daartoe dienden uit twee lijsten adjectieven, elk half positief, half negatief, een lijst voor de componist en een lijst voor het muziekstuk, die adjectieven gekozen te worden 'which described their feelings.' Scores werden berekend uit het aantal aangestreepte pos. adjectieven minus het aantal aangestreepte neg. adjectieven plus een constante van 10, om negatieve scores te vermijden. (scores van 0 tot 20 punten) ')

Resultaten.

Voor de conventionele muziek en componist waren er geen verschillen tussen de open en gesloten proefgroep. Voor de onconventionele muziek was het resultaat a.v.:

	groep	gem.score	S.D.	verschil
Onconv.	Kwartet Gesloten	5.8	3.5	2.5 a)
	Open	8.3	4.0	
Compon.	Gesloten	7.5	2.6	2.3 b)
	Open	9.8	2.5	

a) sign. m.b.v. t-toets: $p=.05$ b) zeer sign.: $p=.01$.

') Voor muziek: beautiful, ugly, melodious, noisy, refined, vulgar, graceful, clumsy, creative, gibberish, interesting, dull, imaginative, simple-minded, profound, senseless, attractive, superficial, stimulating, repulsive; voor de componist: genius, crackpot, brilliant, dull, sensitive, inspired, disorganized, alert, apathetic, profound, shallow, playful, muddle-headed, democratic, autocratic, tolerant, intolerant, witty, fearful, (het 20e niet vermeld; p.275.)

Mikol concludeert hieruit dat zijn hypothese bewezen is: gesloten en open personen verschillen significant in acceptatie van onconventionele muziek. Uit antwoorden op vragen over muzikale kennis en achtergronden van de ppn. viel verder af te leiden dat verschillen niet verklaard kunnen worden uit bekendheid met de muziek, muzikale ontwikkeling en leeftijd. Beide groepen verschilden ook niet qua intelligentie.

Het tweede experiment behelsde enkele uitbreidingen:

1e van het aantal muziekstukken: conventionele muziek werd uitgebreid met de Vioolsonate in d van C.Saint-Saëns; de onconventionele muziek met de Vioolsonate no.1 van B.Bartok.¹⁾

2e van de probleemstelling: of herhaald luisteren de appreciatie van onconventionele muziek zou doen toenemen, en wel of dat bij open personen sterker het geval is dan bij gesloten personen.

De ppn. konden luisteren naar twee opeenvolgende gedeeltes van elk muziekstuk, en na elk gedeelte appreciatiescores maken. Proefgroepen waren 2 maal 22 hoge resp. lage scoorders: de 15% hoge resp. lage scoorders uit een scoreverdeling van 147 ppn.

Resultaten.

Voor de conventionele muziek werd hetzelfde gevonden als in het eerste experiment.

Voor de onconventionele muziek: (zie volgende pagina)

¹⁾Muziek van Bartok, hoewel niet atonaal, verschilt van conventionele muziek in een aantal opzichten: polytonaliteit (d.w.z. verschillende toonsoorten tegelijkertijd); sprongsgewijze melodieën (en niet stapsgewijs zoals vaak in conventionele muziek). Verder gebruikt Bartok dissonantie en is zijn muziek ritmisch zeer gecompliceerd. (zie Rokach p.273.)

1e excerpt

Onconv.	groep	gen.score	S.D.	verschil
Sonate	gesloten	9.0	3.5	.8
	open	9.8	3.3	
Compon.	gesloten	9.0	2.3	.8
	open	9.8	2.3	
Kwartet	gesloten	8.4	2.7	-.1
	open	8.3	3.1	
Compon.	gesloten	9.1	2.0	.2
	open	9.3	2.2	

2e excerpt

	gen.score	S.D.	verschil
gesloten	10.1	3.5	.8
open	10.9	3.3	
gesloten	9.8	2.6	.4
open	10.2	2.7	
gesloten	8.0	3.2	1.1 p=.15
open	9.1	3.6	
gesloten	8.7	2.5	1.2 p=.08
open	9.9	2.2	

Geen der bevindingen bereikt hier een voldoende significantie-niveau, al zijn de verschillen het grootst bij Schönberg en in de voorspelde richting, maar pas na het tweede excerpt.

Na beluistering van het eerste excerpt zijn de verschillen tussen de open en gesloten groep voor Bartok groter dan voor Schönberg, en in de voorspelde richting.

Wanneer de resultaten van beide experimenten samengevoegd, dan bereiken de reacties op de muziek van Schönberg voor beide proefgroepen een verschil met een acceptabel significantie-niveau: $p=.03$; evenals voor de componist: $p=.01$.

Tenslotte bleek dat er voor beide groepen nauwelijks veranderingen in appreciatie waren voor conventionele muziek.

De waardering voor Bartok neemt toe, zowel in de open als in de gesloten groep. De reacties op Schönberg vertonen signifi-

cante veranderingen: bij het tweede excerpt nam de waardering van de gesloten groep af, en nam de waardering van de open groep toe:

		groep	gen.toen.	S.D.	verschil
onconv.	Sonate	gesloten	+1.1	2.3	.0
		open	+1.1	2.0	
	Compon.	gesloten	+ .8	2.5	- .4
		open	+ .4	1.7	
	Kwartet	gesloten	- .4	1.9	1.2 p=.05
		open	+ .8	2.3	
	Compon.	gesloten	- .4	1.7	1.0 p=.05
		open	+ .6	1.4	

Ook deze resultaten vielen, met één uitzondering, niet te verklaren uit significante verschillen in muzikale vorming en achtergrond, intelligentie, en bekendheid met de muziek en hun componisten.

Deze uitzondering was een significant verschil tussen de open en de gesloten groep wat betreft kennis van klassieke muziek: op een test hiervoor scoorde de open groep hoger dan de gesloten groep. Dit verschil bestond ook, hoewel niet significant, voor de proefgroepen uit het eerste experiment.

Bespreking.

Mikol verklaart veronderstellenderwijs, de gunstiger reactie van beide groepen op Bartok, uit eigenschappen van Bartok's Violsonate. Deze zou meer overeenkomst vertonen met conventionele muziek, en minder incongruent zijn met het bestaande referentiekader voor muziek.

De vraag kan gesteld worden of duidelijke grenzen te trekken zijn tussen 'conventionele' en 'onconventionele muziek'.

Musicologisch vormt de muziek van Schönberg 'new system music'. Of zijn muziek psychologisch sterk afwijkt van 19e eeuwse en vroegere muziek is moeilijk operationeel te definiëren.

Aanvankelijk werd de keuze van Bartok als onconventionele muziek verdedigd met de argumenten die hierboven reeds genoemd zijn. Vervolgens moest een gebrek aan discriminerend vermogen van Bartok's muziek voor de open en gesloten groep, toegeschreven worden aan toch bestaande overeenkomsten met 19e eeuwse muziek. Bovendien bestonden nauwelijks verschillen tussen de open en gesloten groep na het eerste excerpt Schönberg in het tweede experiment. Deze bevinding is in tegenspraak met de conclusie uit het eerste experiment.

Als aanvulling op onconventionele muziek was het misschien beter geweest muziek te nemen van Anton Webern, of van hedendaagse componisten. Een groot probleem blijft echter vooraf vast te stellen of deze muziek psychologisch sterk verschilt van traditionele muziek of onbekend is.

Aan de respondenten werd bij elk muziekstuk gevraagd of zij het stuk en zijn componist kenden. Dat dit bij niemand het geval bleek te zijn heeft nog niet te betekenen dat men nooit eerder muziek van Schönberg (of andere atonale en hedendaagse muziek) gehoord had.

Dit hangt o.a. af van de kans op bekendheid of verbreidheid van deze muziek d.n.v. radiuitzendingen en concertrepertoire. Deze factor is echter moeilijk in het onderzoek te betrekken.

Het bleek echter dat de open proefgroepen hoger scoorden wat betreft kennis van klassieke muziek dan gesloten proefgroepen, in het tweede experiment zelfs significant.

Mikol betwijfelt of dit een factor van betekenis is, omdat geen der ppn. in staat was composities en componisten te identificeren; en omdat deze factor niet leidde tot grotere waardering van Brahms, Saint-Saëns en Bartok. Waarom dan wel een mogelijke factor bij muziek van Schönberg?

Hogere scores op een muzikale kennistest kunnen wijzen op een sterker cognitief betrokken zijn op muziek door personen met open opvattingensystemen.

Dat de open proefgroep niet in staat was de compositie van

Schönberg te identificeren, kan worden toegeschreven aan een veel kleinere kans dat men onconventionele muziek kon beluisteren. Het eerste argument van Mikol is dus niet houdbaar, evenals het tweede, want een sterker cognitief betrokken zijn op muziek kan een verklaring vormen voor de grotere waardering van de open proefgroepen voor muziek van Schönberg. Dit is dan tevens in overeenstemming met de theorie van de 'open and closed mind' die veronderstelt dat openheid tot uiting komt in 'a willingness to relinquish old systems, a capacity to entertain and enjoy new systems, and actively to synthesize new materials into an integrated whole'. (Rokeach, p.286)

Klaus Roghmann vermoedt dat ook een andere interpretatie van Mikol's resultaten mogelijk is, nl. 'Intoleranz gegenüber einem Abweichen vonder vorherrschenden Gruppenmeinung bei Personen mit geschlossenen Systemen könnte die Ergebnisse ebenso erklären wie die individuelle Bereitschaft zur Akzeptierung neuer Ideen bei Personen mit offenen Systemen'.¹⁾ De dogmatische - schaal meet immers intolerantie.

Deze interpretatie kan op verschillende redenen niet juist zijn. De proefgroepen van Mikol vormden geen groep: zij waren slechts geselecteerd op grond van één kenmerk, een score op de dogmatischeschaal. Het is daarom onwaarschijnlijk dat er sprake zou zijn van een 'verherrschende Gruppenmeinung' over onconventionele muziek. Hieruit volgt dat intolerantie in de experimenten niet als belangrijke factor gezien kan worden die de geringere waardering voor onconventionele muziek van de gesloten proefgroepen zou kunnen verklaren. Althans in de experimentele situatie. Dit is erg belangrijk.

Het gaat hierbij om de generaliseerbaarheid van Mikol's experiment, d.w.z. of uit zijn conclusies zou kunnen worden afgeleid dat gesloten personen 'in de praktijk' eveneens, onconventionele muziek minder zullen waarderen, minder naar on-

¹⁾ Roghmann, p. 122-123.

conventionele muziek zullen luisteren, minder bezoek zullen brengen aan concerten met moderne muziek, dan open personen. Juist hier zullen groepsaandrijvingen en invloeden van opinieliders (autoriteiten: critici, deskundigen &c.) wel een rol spelen. Daarom hangt Roghmann's alternatieve interpretatie ook niet geheel in de lucht, al is die ook weer eenzijdig, want een 'vorherrschende Gruppenmeinung' kan eveneens tot gevolg hebben (althans dat kan verondersteld worden) dat gesloten personen zich juist wel met onconventionele muziek of kunst bezig houden: zowel 'rechts' als 'links' kunstzinlijk gedrag. Mikol's experiment, en andere experimenten die Rokeach o.a. deden¹⁾, is voornamelijk gebaseerd op een hypothese over intrapersonelijke eigenschappen, een cognitief functioneren. Net zo min als schoolprestaties volledig verklaard kunnen worden uit intelligentiequotiënt, kan een gesloten oriëntatiesysteem verklaard worden uit dit zuiver cognitief functioneren. Sociale invloeden zullen een rol spelen in het functioneren van een opvattingensysteem, in wisselwerking met een specifiek persoonlijke wijze van cognitief-emotioneel functioneren.

Tot slot enkele opmerkingen over de scoringsmethode.

Een betrouwbare scoringsmethode was geweest, indien de pos. en neg. adjectieven paarsgewijs op de lijst voorkwamen, en de ppn. steeds één adjectief uitkoos, zodat steeds een score berekend kon worden uit de tien gekozen adjectieven.

Ook was mogelijk geweest dat de ppn. een vast aantal van de 20 adjectieven moest kiezen, en aan te geven welke hij het meest van toepassing achtte.

In het experiment echter was men vrij in het aantal uit te kiezen adjectieven, als zij naar van toepassing werden geacht.

Omdat het mogelijk is dat men bv. drie adjectieven van toepassing acht, en toch een sterke waardering heeft voor het kunstobject, is dit niet een scoringsmethode die een juiste indicatie geeft van appreciatie.

De scoringsmethode berust op twee indicatoren, nl. op een keuze tussen pos. en neg. adjectieven, en op het aantal gekozen adjectieven. De laatste vormt een bron van onbetrouwbaarheid, omdat de adjectieven slechts een keuze zijn uit velen, en het de vraag is of zij steeds een goede operationalisering zijn van appreciatie. Zoals b.v. adjectieven als senseless, superficial, stimulative, disorganized, democratic, tolerant.

4. Herhaling van het onderzoek van Mikol, en uitbreiding.

Om de bevindingen van Mikol's onderzoek nogmaals op hun waarde te toetsen werd zijn onderzoek herhaald. De opzet en uitwerking week echter in een aantal punten af.

a. Het was niet mogelijk vooraf groepen hoge en lagescoorders op de degustatieschaal te selecteren. De proefgroep bestond uit een 35-tal leden van een afdeling van de Ned.Christen Vrouwenbond. Pas na het onderzoek was het mogelijk hoge en lage scoorders te bepalen en dezen te vergelijken.

b. naast een twaantal muziekstukken werden een zestal diareproducties van schilderijen gepresenteerd. Deze kunstobjecten werden in de hiernavolgende volgorde gepresenteerd:

1. G.Mahler: 'Urlicht', ged. uit de Symf. no. 2, voor alt en orkest;
 2. A.Webern: Zwei Lieder nach R.M.Rilke für mittlere Stimme und zwei Instrumente, op. 8;
 3. Cezanne: Weg naar Auvers;
 4. Mondriaan: Bloeiende Bonen;
 5. Kokoschka: Stadsgezicht;
 6. Braque: Haven;
 7. Wouters: De Knaap;
 8. Tanayo: De Zanger;
- herhaling van resp. 4 en 2.

De muziekstukken werden gedurende twee minuten ten gehore gebracht, de dia's werden een halve minuut getoond. De oneven nummers vormen de conventionele kunstobjecten. Voor muziek was het criterium voor conventioneel resp. onconventioneel: tonaliteit resp. atonaliteit. Voor de schilderkunst was het criterium: figurativiteit vs. non-figurativiteit. Figuratief zijn die schilderijen, die een duidelijke voorstelling te zien geven, terwijl dat bij non-figuratieve schilderijen niet of althans veel minder het geval is. Evenals atonale muziek, kan non-figuratieve schilderkunst verondersteld worden een nieuwe wijze van

voorgave te zijn, al zijn beide methoden in leeftijd niet nieuw meer. Op deze wijze was het mogelijk een scherp criterium te hanteren.

c. De scoringsmethode bestond uit een viertal 10-puntschalen: resp. mooi-lelijk; boeiend-saai; goed-slecht; en waardeloos-waardevol. Een appreciatiescore voor elk afzonderlijk kunstobject werd berekend uit scores op deze vier schalen tezamen. Verondersteld werd dat op deze manier op ondubbelzinniger wijze het mogelijk zou zijn van appreciatie blijk te geven, dan met de methode die Nikol hanteerde.

d. Aanvankelijk was de bedoeling dat een 97-tal uitspraken aan de groep zou worden voorgelegd, nl. de 40 uitspraken van de dogmatismeschaal en 57 uitspraken n.b.t. kunst, waarover in het volgende meer.

Daar dit echter teveel tijd zou vergen en een te grote belasting voor de ppn. zou zijn, werd het totaal aantal uitspraken beperkt tot 39, waarvan 15 uit de dogmatismeschaal.

De keuze van deze items was arbitrair. Het was niet mogelijk betrouwbare items te selecteren, omdat voorzover bekend, een nederlandse versie van de dogmatismeschaal nog niet op zijn betrouwbaarheid was getoetst.

Ook was het niet mogelijk de gebruikte schalen in een vooronderzoek op hun bruikbaarheid te toetsen. Slechts naderhand werd item-analyse uitgevoerd, en konden gecorrigeerde scores op elk derschaalen worden berekend.

e. Van de proefpersonen die Nikol selecteerde kon worden verondersteld dat dezen niet een voorafbestaande groep vormden: zij waren op grond van hoge of lage scores gekozen uit een steekproef. In dit onderzoek was veel sprake van een (georganiseerde) groep, met een eigen culturele achtergrond.

Zelfs is het mogelijk dat reeds een selectie had plaatsgevonden van personen met interessen in kunst.

Naast een herhaling van het onderzoek van Mikol, worden in dit onderzoek enkele andere variabelen betrokken. Zoals hierboven in punt 4 gesteld werden naast dogmatismeuitspraken, een aantal uitspraken n.b.t. kunst aan de groep voorgelegd.

Deze uitspraken vielen uiteen in twee groepen.

De eerste groep bestond uit uitspraken met een conservatieve inhoud of tendens ten aanzien van moderne kunst.

Een conservatieve attitude tegenover moderne kunst wordt hier omschreven als een neiging om in zijn opvattingen over kunst het traditionele te waarderen en goed te keuren en het nieuwe en onbekende af te wijzen. Enkele voorbeelden van gebruikte uitspraken:

'Het is nietwaardig te constateren dat de moderne kunst door zoveel mensen ernstig genomen wordt.'

'De meeste critici beschrijven niet meer dat zij tot taak hebben ons duidelijk te maken wat kunst is en wat niet.'

'Het is onbegrijpelijk waarom sommige musea de grootste omzins tentoonstellen.'

'Met veel moderne kunstwerken schijnt het einde van de echte kunst aangebroken te zijn.'

De tweede groep bestond uit uitspraken met zoals dat hier genoemd zal worden, een ethnocentrische, (chauvinistische) tendens n.b.t. kunst in Nederland. Een ethnocentrische attitude tegenover kunst in eigen land kan worden omschreven als een neiging om in opvattingen over kunst nadruk te leggen op de rol die deze kan spelen in het vergroten van status en prestige van het land t.o.v. andere landen, en een neiging om kunst en cultuur van eigen land in waarde te overschatten en te verheerlijken. Enkele voorbeelden van gebruikte items:

'Gelukkig kan zelfs een klein land als het onze groot zijn in de kunst.'

'Het doet mij altijd veel genoegen te lezen dat het Rijksmuseum door zoveel buitenlanders wordt bezocht.'

'Ik vind het erg belangrijk dat ons land in de kunst niet onderdoet voor grotere landen.'

'Te weinig weet men in het buitenland nog dat

wij in Nederland een zeer rijk getraditie in de kunst hebben.'

(Voor conservatieve en ethnocentrische kunsttrends zie bijlagen B en C)

De scoringsmethode was de Likert-methode met een zestal antwoordmogelijkheden van 'sterk mee eens' tot 'sterk niet mee eens', een neutraal punt uitgesloten: scores variëren van 1 tot 7.

Vervolgens werd een semantische differentiaal in het onderzoek betrokken, om inzicht te krijgen in het beeld dat de proefgroep zou hebben van 'de moderne kunstenaar'.

Voor een korte omschrijving van de semantische differentiaal-techniek, die door Osgood e.a. ontwikkeld werd, zal volstaan worden met wat Krech, Crutchfield & Ballachey hierover vermelden: 'The hypothesis underlying the technique is that the meaning of an object for an individual includes not only the obvious denotative meaning which he can readily state, but also the more subtle connotative meanings which he can less easily describe'.¹⁾

Om dit beeld van bijbetekenissen in kaart te brengen wordt aan de respondent gevraagd op een 15-tal zevenpunts-polariteits-schalen aan te geven waar hij het betreffende object plaatst, steeds tussen twee adjectieven die elkaars tegengestelde vormen. Door middel van een factoranalyse kon Osgood aantonen dat drie der belangrijkste factoren zijn: waardering (zoals de polariteiten mooi-slecht; goed-slecht); potentie (bv. zwak-sterk; gevaarlijk-ongevaarlijk); en activiteit (zoals langzaam-snel; passief-actief.) De eerste dimensie, nl. het waarderingscontrast tekende zich hierbij het duidelijkst af.

¹⁾ Individual in society, 1962, p. 167.

De evaluatiedimensie bevat polariteiten die de waardering van de ppn. voor een object noten. De potentiedimensie geeft weer hoe een respondent de potentie of macht van een object percipieert en de laatste dimensie de perceptie van activiteit.')

Tot slot werd aan de respondenten enige biografische gegevens gevraagd, zoals leeftijd, beroep, opleiding, evt. bespelen van een instrument, bezoek aan musea, toneel, concerten.

5. Probleemstellingen en hypothesen.

Het onderzoek beoogde samenhangen te ontdekken en te toetsen tussen een zestal groepen variabelen nl.:

1. appreciatiescores voor conventionele resp. onconventionele kunstobjecten;
2. scores op de 15 items van de dogmatismeschaal: D-scores;
3. scores op de 12 conservatieve kunstitems: C-scores;
4. scores op de 12 etnocentrische kunstitems: E-scores;
5. semantisch profiel, bestaande uit scores op 18 polariteitsschalen, van het begrip 'de moderne kunstenaar';
6. gegevens van biografische aard.

Over de samenhangen bestonden bepaalde verwachtingen. Deze zullen hierna worden uitgewerkt in een aantal hypothesen.

I. Over de samenhang tussen appreciatiescores voor conv. resp. onconv. kunstobjecten en D-scores.

Dit deel van het onderzoek is een herhaling van het onderzoek van Mikol. De termen conventionele en onconventionele kunst kunnen misleidend zijn. Daarom wordt hier nogmaals aangegeven dat in dit onderzoek onder conventionele kunstobjecten wordt ver-

1) Voor de semantische differentiaaltechniek zie men verder: Sellitz, Jahoda, Deutsch & Cook: Research methods in social relations, '63; A.N. Oppenheim: Questionnaire design and attitude measurement, '66; I. Gadourck: Sociologische onderzoekstechnieken, '67; en ook J. Weina die de techniek hanteerde in het onderzoek Autoritaire persoonlijkheid en Anti-papisme, '63.

staan: tonale muziek en figuratieve schilderkunst, en onder onconventionele kunstobjecten: atonale muziek en nonfiguratieve schilderkunst.

Hypothesen:

- a. hoge en lage D-scoorders verschillen niet significant in appreciatie van de getoonde conventionele kunstobjecten;
- b. hoge en lage D-scoorders verschillen significant in appreciatie van de getoonde onconventionele kunstobjecten, en wel zodanig dat hoge D-scoorders de getoonde onconventionele kunst lager waarden dan lage D-scoorders;
- c. lage D-scoorders vertonen een groeiende waardering voor de getoonde onconventionele kunstobjecten, f.t.t. hoge D-scoorders, indien deze kunstobjecten een tweede maal gepresenteerd worden.

II. Over de samenhang tussen hoge resp. lage D-scoorders en het beeld van 'de moderne kunstenaar'. In het onderzoek van Mikol werd aan de respondenten gevraagd naar hun waardering voor de auteurs van de muziekstukken die zij gehoord hadden. Zijn veronderstelling was dat geloten personen ook de auteurs van onconventionele muziek minder zouden waarderen.

Het gebruik van een semantische differentiaal heeft in dit onderzoek niet dezelfde functie als de vragen naar de waardering voor de componist in het onderzoek van Mikol. Hier gaat het om de algemene gevoelswaarde dat het begrip 'de moderne kunstenaar' voor de respondenten heeft. Verondersteld wordt dat hoge scoorders op de dogmatischeschaal een ongunstiger beeld zullen hebben.

Hypothese:

- d. hoge en lage D-scoorders verschillen in hun beeld van 'de moderne kunstenaar', en wel zodanig dat dit beeld bij lage D-scoorders gunstiger is dan bij hoge D-scoorders.

Verder werden enkele voerspollingen gedaan omtrent de grootste verschillen die zouden bestaan tussen hoge en lage D-scoorders.

Hypothese:

- e. Tussen hoge en lage D-scoorders bestaan de grootste verschillen

gevaarlijk-ongevaarlijk;
len in de volgende paren adjectieven: oprecht-onoprecht; waar-
devol-waardeloos; beschaafd-onbeschaafd; gezond-ziek; vredelie-
vend-agressief; schoon-vuil; voorspelbaar-onvoorspelbaar; ver-
trouwd-dreigend; en wel zodanig dat hoge D-scoorders meer in de
richting gaan van het ongunstiger extreem der paren adjectieven.

Verondersteld werd dat in deze polariteitsschalen het meest tot
uitdrukking kunnen komen een gevoel van bedreiging door en
intolerantie tegenover 'de moderne kunstenaar.'

III. Over de samenhang tussen D-scores en C-scores.

Verwacht wordt dat, als gesloten personen minder in staat zijn
onconventionele kunst te waarderen, dit ook tot uitdrukking
komt in het bestaan van een negatieve attitude tegenover oncon-
ventionele kunst. Een negatieve attitude kan gezien worden als
andere operationalisatie van een geringe appreciatie van on-
conv. kunst. Hypothese:

f. Er bestaat een significant positieve correlatie tussen C-
scores en D-scores.

IV. Over de samenhang tussen D-scores en E-scores.

Rokeach veronderstelt dat voor de openheid van het opvattingen-
systeem kenmerkend is, de mate waarin een individu in staat is
relevante gegevens te herkennen, deze te evalueren en ernaar te
handelen. (Rokeach, p.57.)

Irrelevante gegevens kunnen intrapersonaal van aard zijn (be-
hoefte aan erkenning, macht; betrokkenheid op autoriteitsme-
ningen) als in de situatie gelezen zijn.

Nu is de constructie 'een persoon in een situatie waarin zich
relevante en irrelevant gegevens bevinden', tamelijk theore-
tisch. Het valt echter te verwachten dat in de attitudes van een
individu deze dimensie relevant-irrelevant tot uitdrukking
komt. In dit verband kan men eveneens denken aan een dimensie
extrinsiek-intrinsiek, naar de mate waarin irrelevant elementen
een rol spelen in de opvattingen en houdingen van een indi-
vidu.')

1) vgl. W.C.Wilson, Extrinsic religious values and prejudice,
J.Abn.Soc.Ps.1960, p.286-38; en J.Weina, 1963, 232-237.

Een ethnocentrische attitude tegenover kunst, zoals hierboven werd aangegeven, kan gezien worden als een attitude waarin extrinsieke elementen een rol spelen, d.w.z. elementen die waarschijnlijk niet veel met kunst te maken hebben, of met kunstzinnige waarden. Bijvoorbeeld: bezoek aan een avant-garde concert kan extrinsiek gemotiveerd zijn: om prestige te verwerven in een groep, of erkenning te zoeken van relaties. Een intrinsieke motivatie is bv. het bezoeken van een dergelijk concert om zuiver persoonlijke behoeften of interessen te bevredigen.

Bovendien meet de dogmatismeschaal primitieve opvattingen over 'aloneness, isolation, and helplessness of man', 'uncertainty of the future' en 'self-adequacy and self-inadequacy'. (zie Rokeach, p. 75-76) Tesamen met een betrokkenheid op macht en status, valt te verwachten dat dogmatisme samenhangt met een ethnocentrische attitude tegenover kunst. Hypothese:

g. Er bestaat een significant positieve correlatie tussen E-scores en D-scores.

V. Over de samenhang tussen scores voor conventionele kunst en C-scores. Personen met een geringe waardering voor de getoonde conventionele kunstobjecten zullen waarschijnlijk tevens een negatieve attitude tegenover deze kunst in het algemeen hebben. Hypothese:

h. Hoge en lage C-scoorders verschillen significant in appreciatie van de getoonde conventionele kunstobjecten en wel zodanig dat hoge C-scoorders deze minder waarderen dan lage C-scoorders.

VI. Over de samenhang tussen C-scores en E-scores. Zoals reeds uit het voorbeeld, genoemd onder IV, afgeleid kan worden, is te veronderstellen dat een ethnocentrische attitude tegenover kunst niet hoeft samen te gaan met een negatieve attitude tegenover moderne kunst. Ethnocentrische (extrinsiek georiënteerde) opvattingen kunnen zowel op conv. als op onconv. kunst betrekking hebben. Hypothese:

i. Er bestaat geen correlatie tussen C-scores en E-scores.

VII. Over de invloed van biografische factoren; dit deel van het onderzoek zal van explorerende aard zijn. Biografische gegevens kunnen gebruikt worden om te ontdekken of zij mogelijk een belangrijke interveniërende factor vormen.

II. VERSLAG VAN EMPIRISCHE BEVINDINGEN.

Hierna volgt een verslag van de resultaten van het onderzoek, zoals dat in september '67 plaatsvond. Het onderzoek werd uitgevoerd op een vergadering van een afdeling van de Ned. Christen Vrouwenbond. Het diende i.v.v. de beschikbare tijd binnen plus een uur te hebben plaatsgevonden. Dit was één der redenen waarom delijst met uitspraken drastisch moest worden ingeperkt. Verder om de proefgroep niet te sterk te belasten.

De gang van het onderzoek was als volgt.

Na een korte introductie werden de formulieren uitgereikt. Vervolgens werden achteromvolgens de semantische differentiaties ingevuld, appreciatiescores gemaakt voor de gepresenteerde kunstobjecten, de attitudeschalen ingevuld, en tot slot de vragen uit de biografische vragenlijst beantwoord.

Elk onderdeel werd vooraangeaan door een mondelinge instructie; grote nadruk werd ^{erop}gelegd niet bij elkaar te kijken, met elkaar te praten of op andere wijzen blijk te geven van wat men dacht of voelde; verder werd het klein medegedeeld dat alle gegevens die de resp. zouden invullen, anoniem zouden blijven. Toch bleek onderlinge beïnvloeding niet geheel te vermijden. Hoewel voor elk te presenteren kunstobject hierop de aandacht werd gevestigd, werd er eenmaal duidelijk gelachen: om de dia van de Bloeiende Banen van Mondriaan. Uit de appreciatiescores kon echter niet worden opgemaakt dat het schildery ernstig negatief was beoordeeld.

Ook de afzonderlijke onderdelen van het onderzoek zullen elkaar beïnvloed hebben (resp. sem. differentiaal, appreciatiescore, en attitudeschalen.) Die invloed zal waarschijnlijk het grootst geweest zijn op de reacties op de conservatieve kunsttens, toen

de groep reeds geconfronteerd was met een aantal kunstobjecten. Die volgorde in de gang van het onderzoek werd gekozen, die, naar werd verondersteld, nog het meest gunstig zou zijn. Voor de betrouwbaarheid van het onderzoek was het echter beter geweest als de appreciatiescoreing gescheiden was van de romantische differentiaal en attitudeschaal.

Het aantal personen dat de vergadering bezocht bedroeg 39. Hiervan vielen ontken af i.v.m. (soms gedeeltelijk) slecht invullen en non-response. Uiteindelijk schouwelt het aantal gegevens van ppn., bruikbaar voor analyse, rond 31.

Verder is het mogelijk dat reeds een selectie had plaats gevonden in de personen die de vergadering bezochten, nl. dat die personen aanwezig waren die reeds op enige wijze geïnteresseerd waren in kunst, met bepaalde verwachtingen gekonden waren, of wellicht met een zekere volwillendheid of openheid.

Dit is echter moeilijk na te gaan. Het was de eerste vergadering van het seizoen. Daarom heeft selectie niet noodzakelijk te zijn daar andere motieven n.b.t. de vereniging als zodanig, ook een rol gespeeld zullen hebben.

Verschillende factoren, zoals het kleine aantal ppn. en een zekere onbetrouwbaarheid in de onderzoekssituatie (onderlinge beïnvloeding) en in de onderzoekopzet (onderlinge beïnvloeding van onderdelen van het onderzoek) dwingen tot grote bescheidenheid in verwachtingen omtrent de resultaten van het onderzoek en zijn pretenties. Dit zijn er nauwelijks.

Nu zal verslag gegeven worden van de resultaten. Dit zal gebeuren in volgorde van de hypothesen, zoals die hierboven te vinden is.

I. Over de samenhang tussen appreciatiescores voor conv. resp. onconv. kunst en D-scores.

Het totaal van 39 uitspraken viel, zoals bekend, uiteen in drie subschalen.

Voor iedere pgn. werden scores berekend voor de drie afzonderlijke schalen. Dit werd gedaan nadat een ite-analyse was uitgevoerd.¹⁾ Dit had tot gevolg dat een aantal items uitgesloten werden op grond van een te gering discriminierend vermogen. Uitspraken met een waarde van t kleiner of gelijk aan 2.00 werden verworpen. Van de dogmatisme-, conservatisme- en etnocentrisme-items vielen resp. 5, 2 en 6 uitspraken af.²⁾ (dogmatisme-uitspraken die afvielen: 6, 11, 13, 20, 25; conservatisme: 1, 37; etnocentrisme: 2, 5, 10, 12, 14, 36;). Uit de overgebleven items werd voor iedere pgn. een score berekend: D-, C-, en E-scores: het totaal aantal punten op een afzonderlijke schaal, gedeeld door het aantal uitspraken. Voor iedere pgn. werd vervolgens een gemiddelde score berekend van waardering voor conv. resp. onconv. kunst. Daartoe werden scores op afzonderlijke conv. resp. onconv. kunstobjecten opgeteld, en gedeeld door hun aantal. De conventionele kunst werd door de totale groep duidelijk ~~in~~ meer ~~de~~ gewaardeerd dan de onconventionele kunst, hetgeen blijkt uit het volgende overzicht.

Gen. appreciatie tot. groep (n=50)

Conv. Mahler: 'Urlicht' uit 2e Symf.	29.5
Cozanne: Weg naar Auvers	29.6
Kotkoelka: Stadsgezicht	25.6
Wouters: De Knaap	25.3

¹⁾ zie hiervoor A.L. Edwards: Techniques of attitude scale construction, '57, p.152-156.

²⁾ t-waarden der overige uitspraken: dogmatisme: 3:2.84; 6:2.92; 15:2.93; 18:2.38; 23:3.07; 27:2.85; 30:2.68; 32:2.51; 34:2.44; 39:4.50; conservatisme: 4:3.27; 7:2.22; 9:2.33; 16:3.95; 19:4.50; 21:2.14; 28:5.63; 33:4.36; 35:4.95; 38:3.13; etnocentrisme: 17:2.75; 22:2.61; 24:5.36; 26:4.39; 29:2.56; 31:2.56; zie bijlagen B en C.

Onconv.	Webern: Zwei Lieder op. 8	13,7
	Mondriaan: Bloeiende Bomen	17.2
	Braque: Haven	18.4
	Tamayo: De Zanger	11.8

Als gemiddelde scores berekend worden voor conv. en onconv. kunst, blijkt er een verschil in waardering te bestaan van 12 punten.

Gen. appr. tot. groep (n=30)

	gemidd.	verschil	S.D.
onconventioneel	15.6	12.0	5.9
conventioneel	27.6		5.5

Hypothese a: hoge en lage D-scoorders verschillen niet significant in appreciatie van de getoende conventionele kunstobjecten.

Om deze hypothese te toetsen werd de volgende methode gebruikt. Voor iedere ppn. werd een score (gemiddeld) berekend voor waardering van conventionele kunst.

Vervolgens werden de appreciatiescores gecorreleerd aan dogmatismescores.¹⁾ De correlatiecoëfficiënt bedraagt $R_s = -.237$, (N=30; gecorrigeerd voor gelijken;) en is niet significant.

Op grond hiervan kan hyp. a niet verworpen worden.

Overigens schijnt de correlatie een negatief verband aan te wijzen: nl. hoge D-scores gaan samen met een lage waardering voor conv. kunst, of anders gezegd: hoe meer open het opvattingensysteem van een individu is, hoe groter zijn waardering voor conventionele kunst.

Hypothese b: hoge en lage D-scoorders verschillen significant in waardering voor onconventionele kunst en wel zodanig dat hoge D-scoorders deze kunst lager waarderen dan lage D-scoorders.

Dit is de hypothese van een negatief verband tussen waardering

¹⁾n.b.v. rangcorrelatiemethode Spearman. Zie hiervoor Sidney Siegel: Non-parametric statistics, '56, p.202-213.

van onconventionele kunst en dogmatisme, zoals Mikol die formuleerde: 'But we should expect closed persons to reject more frequently music written within musical frameworks that are incongruent with the ones they build up in everyday life.'

(Reinach, p.275.) Ook hier werd een rangcorrelatiecoëfficiënt berekend tussen gen. scores voor de getoende onconventionele kunst en dogmatismescores. (Alle correlatiecoëfficiënten in het vervolg van dit verslag zijn berekend d.m.v. de Spearmanmethode.) Deze coëfficiënt bedraagt $R_{s} = +.045$: er is dus nauwelijks correlatie. Daarom moet deze hypothese verworpen worden en de conclusie getrokken worden dat in dit onderzoek het tegengestelde blijkt (al is het niet significant en het slechts in deze richting schijnt te wijzen,) van wat Mikol en in dit onderzoek ^{door} verondersteld werd.

hypothese c: lage D-scoorders vertonen een groeiende waardering voor onconventionele kunst i.t.t. hoge D-scoorders, indien deze een tweede maal gepresenteerd wordt.

Om deze hypothese te toetsen werden 6 hoge en 6 lage D-scoorders vergeleken op hun toe of afname van waardering voor de twee onconventionele kunstobjecten die een tweede maal getoond werden. Van deze twaalf ppn. werden gegevens in de volgende tabellen gebracht:

	Hoge D-sc.(n=6)		Lage D-sc.(n=6)	
appr.:	Webern	Mondriaan	Webern	Mondriaan
neemt af	4ppn	2ppn	2ppn	·
blijft gelijk	2ppn	1ppn	·	2ppn
neemt toe	·	3ppn	4ppn	4ppn

Deze gegevens wijzen reeds in de richting van de juistheid van de hypothese. Om de significantie te toetsen werd gebruik gemaakt van de Mann-Whitney U toets.¹⁾ Na rangschikking van alle toe- en afnames kon U berekend worden. Deze bedraagt 8 en is significant op het niveau $p = .066$, op grond waarvan de

¹⁾ S.Siegel: Non-parametric statistics, '56, p.116-127.

hypothese geaccepteerd kan worden.

Hypothese d: Hoge en lage^D-scoorders verschillen in hun beeld van 'de moderne kunstenaar', en wel zodanig dat dit beeld bij lage D-scoorders gunstiger is dan bij hoge D-scoorders.

Hypothese e: Tussen hoge en lage D-scoorders bestaan de grootste verschillen in de volgende paren adjectieven: oprecht-onoprecht; waardevol-waardeloos; beschaafd-onbeschaafd; gezond-ziek; vredelievend-agressief; schoon-vuil; voorspelbaar-onvoorspelbaar; vertrouwd-dreigend; gevaarlijk-ongevaarlijk; en wel zodanig dat hoge D-scoorders meer in de richting gaan van het ongunstiger extreem der paren adjectiva.

Voor een groepje van zes hoge D-scoorders en een groepje van vijf lage D-scoorders werden gemiddelde scores berekend op de afzonderlijke polariteitsschalen. (Zie tabel volgende pagina.) Ook uit dit materiaal komt weinig duidelijk naar voren.

Op elf van de achttien polariteiten hadden lage D-scoorders gunstiger waarden voor 'de moderne kunstenaar' dan hoge D-scoorders. Dit is echter niet significant.¹⁾

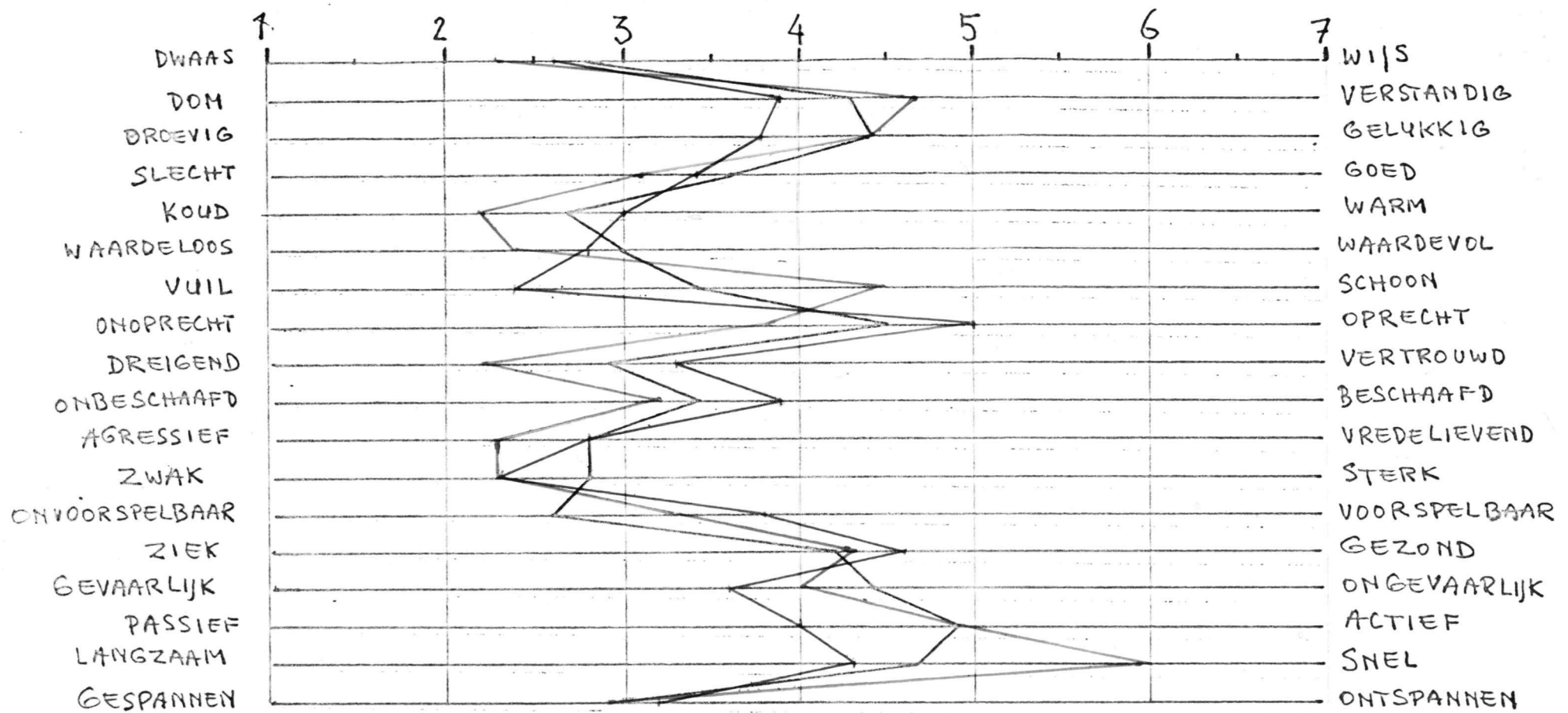
Hypothese d moet verworpen worden. Het is niet duidelijk aangetoond dat 'closed-minded' ppa. een ongunstiger beeld hebben van de moderne kunstenaar, dan 'open-minded' ppa.

Het behulp van de t-toets konden significanties berekend worden voor de gevonden verschillen.²⁾ Deze verschillen bereikten slechts in één geval een 5%-niveau, en wel op het continuum schoon-vuil. Het merkwaardige is hier echter dat juist hoge D-scoorders 'de moderne kunstenaar' gunstiger beoordelen dan lage D-scoorders, wat in tegenspraak is met wat verwacht werd. Hypothese e dient verworpen te worden, al gaan de verschillen, op het continuum schoon-vuil na, in de voorspelde richting.

¹⁾zoals bepaald werd met de tekontoets; S.Siegel: Non-parametric statistics, p. 65-67.

²⁾ zie J.C.Spitz: Statistiek, '67, p. 354-358.

'DE MODERNE KUNSTENAAR'

— LAAG DOGMATISCH N=5
 — HOOG DOGMATISCH N=6
 — TOT. GROEP N=30

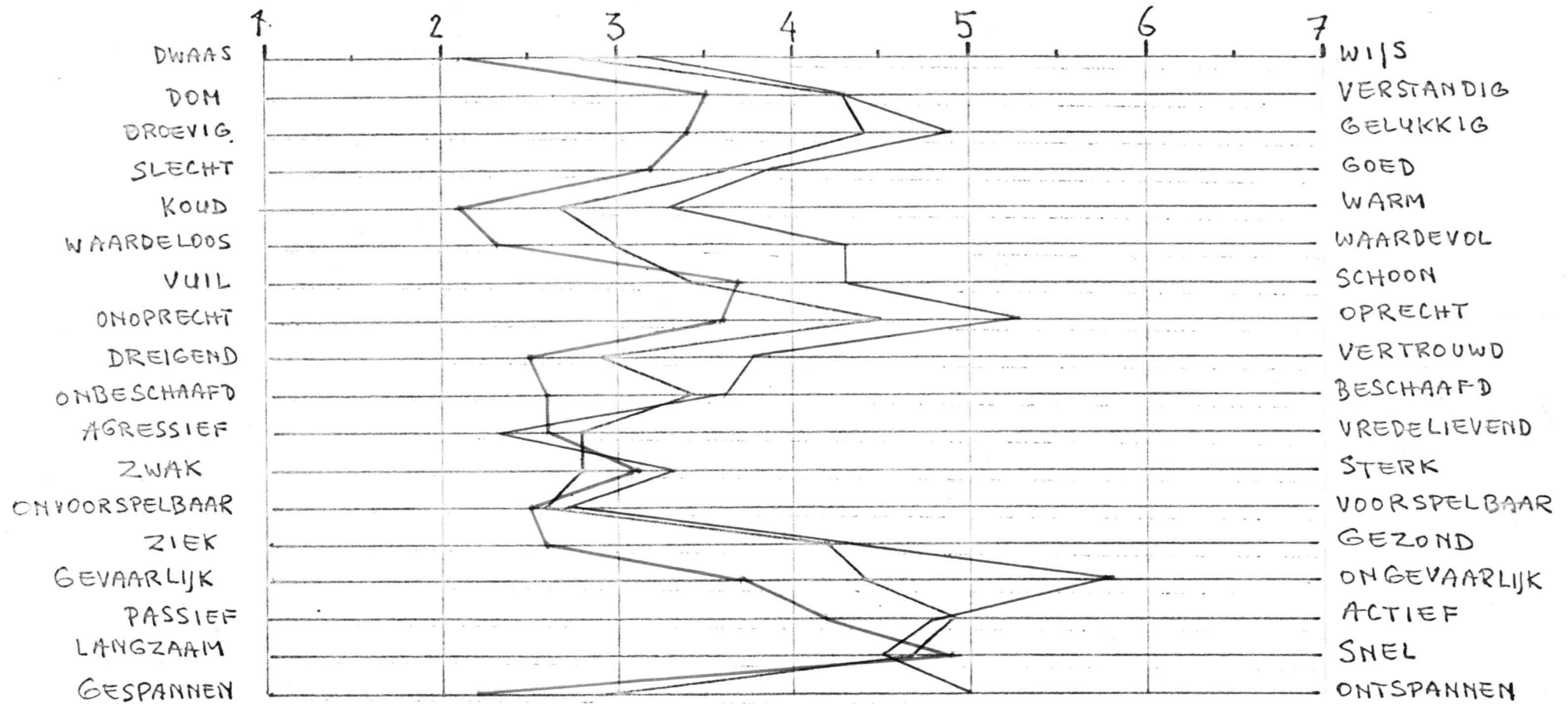
Gen. scores van hoge en lage D-scoorders, en gen. score van de tot.groep (n=31) op de semantische differentiaal voor het begrip 'de moderne kunstenaar'.

	Gen.score tot.groep	gen.score D-hoog n=6	gen.score D-laag n=5	verschil
dwaas	2.8	2.3	2.6	+0.3
den	4.5	4.7	3.9	-0.8
droevig	4.4	4.4	3.8	-0.6
slecht	3.6	3.1	3.4	+0.3
koud	2.7	2.2	3.0	+0.8
waardeloos	3.0	2.4	2.8	+0.4
vuil	3.4	4.5	2.4	-2.1 p=.05
onoprecht	4.5	3.3	3.0	+1.2
dreigend	2.9	2.2	3.3	+1.1
onbeschaafd	3.1	3.2	3.9	+0.7
agressief	2.8	2.3	2.8	+0.5
zwak	2.8	2.3	2.3	0
onvoorspelbaar	2.6	3.3	3.3	+0.5
ziek	4.2	4.3	4.6	+0.3
gevaarlijk	4.4	4.0	3.6	-0.4
passief	4.9	4.9	4.0	-0.9
langzaam	4.7	6.0	4.5	-1.7 p=.10
gespannen	2.9	2.9	3.2	+0.3

Hoewel er voor het beeld van 'de moderne kunstenaar' geen hypothese bestond voor verschillen tussen hoge en lage scoorders op de conservatieve kunsttens, is het toch de moeite waard naar deze verschillen te kijken, omdat deze duidelijker geprononceerd zijn dan de verschillen tussen hoge en lage dogmatische scoorders.

Deze verschillen zijn in de volgende tabel ondergebracht.

'DE MODERNE KUNSTENAAR'

— LAAG CONSERVATIEF N=6
 — HOOG CONSERVATIEF N=6
 — TOT. GROEP N=30

Gen.scores van lage en hoge C-scoorders op de
semantische differentiaal voor het begrip 'de
moderne kunstenaar'.

	Gen.score	Gen.score	
	Cons.hoog n=6	Cons.laag n=6	Vershil
dwaas	2.1	3.1	+1.0
dom	3.5	4.3	+0.8
droevig	3.4	4.9	+1.5 p=.05
slecht	3.2	3.9	+0.7
koud	2.1	3.3	+1.2
waardeloos	2.3	4.3	+2.0 p=.025
vuil	3.7	4.3	+0.6
onoprecht	3.3	5.0	+1.7 p=.10
dreigend	2.5	3.8	+1.3 p=.10
onbeschaafd	2.6	3.6	+1.0
agressief	2.6	2.3	-0.3
zwak	3.1	3.3	+0.2
onvoerspelbaar	2.5	2.7	+0.2
ziek	2.6	4.4	+1.8 p=.10
gevaarlijk	3.7	5.8	+2.1 p=.05
passief	4.2	4.8	+0.6
langzaam	4.0	4.5	+0.4
gespannen	2.2	5.0	+2.8 p=.01

(zie verder de beeldprofielen.)

Hieruit blijkt dat het beeld van 'de moderne kunstenaar' voor
lage C-scoorders significant gunstiger is dan voor hoge C-
scoorders (p=.002).¹⁾

Verder zijn de verschillen voldoende significant voor de
continua droevig-gelukkig, waardeloos-waardevol, gevaarlijk-ongev-
vaarlijk en gespannen-ontspannen.²⁾

¹⁾ bepaald met de toekentests.

²⁾ bepaald met de t-tests.

Deze uitkomsten zijn overigens in lijn der verwachtingen: personen met een negatieve attitude tegenover moderne kunst zullen ook een ongunstiger beeld hebben van 'de moderne kunstenaar'. Daarom kan dit resultaat wellicht gelden als argument voor de validiteit van de conservatieve kunsttens.

Hypothese f: Er bestaat een significant positieve correlatie tussen D-scores en C-scores.

De rangcorrelatiemethode toegepast op de scores op de dogmatiscitens en de conservatieve kunsttens levert een coëfficiënt op van $R_s = .239$.

Deze is niet significant (het minimum bij $n=30$ bedraagt $.306$ $p=.05$). Hypothese f wordt daarom verworpen, al gaat de aanwezige correlatie in de voorspelde richting.

Hypothese g: Er bestaat een significant positieve correlatie tussen E-scores en D-scores.

De tussen de scores op de etnocentrische kunsttens en scores op dogmatisciteits houdende rangcorrelatiecoëfficiënt bedraagt $.530$ ($n=31$). Deze is significant op het niveau $p=.01$.

Hypothese g kan dus worden geaccepteerd.

Hypothese h: Hoge en lage C-scoorders verschillen significant in appreciatie van nonconventionele kunst en wel zodanig dat hoge C-scoorders deze minder waarderen dan lage C-scoorders.

De rangcorrelatiecoëfficiënt tussen scores op de conservatieve kunsttens en waarderingscores voor onconv. kunst bedraagt $-.113$. Deze is in de voorspelde richting, maar niet significant. Hypothese h wordt verworpen.

Hypothese i: Er bestaat geen correlatie tussen C-scores en E-scores.

De rangcorrelatiecoëfficiënt bedraagt $.065$. Hypothese i kan op grond hiervan aanvaard worden.

Over de invloed van biografische factoren.

Nu zal nagegaan worden of biografische factoren een zekere invloed hebben op de genoemde variabelen.

Dit onderzoek zal beperkt worden tot de factoren leeftijd en op-
 leiding, daar verondersteld wordt dat dit de meest belangrijke
 factoren zijn. Vrijwel geen der respondenten had nog een be-
 roep.

De leeftidsverdeling van de totale groep was als volgt:

		De genoten opleiding:	
I.	21-30 jaar -	a.	alleen l.o. 5
II.	31-40 jaar 13	b.	ulo en/of no 26
III.	41-50 jaar 14	c.	m.o. 3
IV.	51-60 jaar 1	d.	h.o. -
V.	61 e.o. 6		geen opg. 1
	geen opg. 1		totaal 35
	totaal 35		

Hieruit blijkt dat de groep qua leeftijd en opleiding tamelijk
 homogeen is. Het valt daarom te verwachten dat mogelijke
 invloeden van deze factoren mogelijk aantoonbaar zullen zijn.
 In tabellen zullen leeftijd en opleiding nu vergeleken worden
 met hoge en lage scoorders op de variabelen dogmatisme, conser-
 vatisme, ethnocentrisme, appreciatie conv. kunst en apprecia-
 tie onconv. kunst. Voor conservatisme, ethnocentrisme en dogma-
 tisme zijn lage scoorders: zij die een score kleiner of gelijk aan
 4.00 hebben; hoge scoorders: zij die een score groter of gelijk
 aan 4.01 hebben. Voor appreciatie conv. en onconv. kunst: hoge
 scoorders: zij die een score groter of gelijk aan 22.1 hebben;
 lage scoorders: zij die een score kleiner of gelijk aan 22.0
 hebben.

	Leeftijd			Leeftijd	
	II+III	IV+V		II+III	IV+V
DogaHoog	10	4	ConsHoog	21	6
DogaLaag	16	2	ConsLaag	5	-
	II+III	IV+V		II+III	IV+V
EtnoHoog	22	6	OncvHoog	5	-
EtnoLaag	4	-	OncvLaag	22	4

	Leeftijd			Opleiding	
	II+III	IV+V		a+b	c+d
ConvHoog	24	4	DogaHoog	12	2
ConvLaag	3	-	DogaLaag	17	1

	Opleiding			Opleiding	
	a+b	c+d		a+b	c+d
ConsHoog	24	3	EthnoHoog	26	3
ConsLaag	5	-	EthnoLaag	4	-

	a+b	c+d		a+b	c+d
OncvHoog	5	-	ConvHoog	25	3
OncvLaag	25	3	ConvLaag	3	-

(Het aantal der totale groep is steeds minder dan 35 en schommelt rond 31 pgn. Dit is een gevolg van non-response of onderdelen van het onderzoek.)

Met behulp van significantietabellen ¹⁾ kon in geen der bovenstaande tabellen aangetoond worden dat leeftijd of opleiding samenhangen met de variabelen conservatisme, dogmatisme of ethocentrisme, waardering voor conv. en onconv. kunst.

Tot slot werd nagegaan of het bespelen van een instrument, het genieten hebben van muziekles, museumbezoek, toneelbezoek of concertbezoek gedurende het afgelopen jaar, enige invloed hadden op appreciatiescores voor onconv. en conv. kunst.

De gegevens zijn vermeld in tabellen. (Zie volgende pag.)

¹⁾D.J.Finney, R.Latscha, R.M.Bonnett & P.Hsu: Tables for testing significance in a 2x2 contingency table; '63.

		Appreciationscore Onconv.Kunst	
		4.0-16.0 punten	16.1-34.0 punten
Bespelen van een in-	ja	5	4
strument;	neen	10	8
Muziekles gehad:	ja	6	5
	neen	8	10
Afgelopen jaar nu-	ja	4	4
seem bezocht:	neen	11	10
Afgelopen jaar to-	ja	1	4
neel bezocht:	neen	15	2
Afgelopen jaar con-	ja	6	11
cert bezocht:	neen	8	3

		Appreciationscores Conv.Kunst	
		10.1-28.0	28.1-40.0
Bespelen van een in-	ja	4	5
strument:	neen	9	2
Muziekles gehad:	ja	4	9
	neen	8	2
Afgelopen jaar nu-	ja	2	6
seem bezocht:	neen	9	12
Afgelopen jaar to-	ja	2	3
neel bezocht:	neen	9	15
Afgelopen jaar con-	ja	8	11
cert bezocht:		4	7

Ook hier kon geen enkele significante samenhang ontdekt worden. De conclusie moet zijn dat biografische data niet duidelijk aantoonbaar van invloed zijn geweest op de andere in het onderzoek betrokken variabelen.

Conclusie en discussie.

Een onderzoekje werd verricht, onder 35 leden van een afdeling van de Ned. Chr. Vrouwenbond, naar verbanden tussen dogmatisme, waardering van kunstobjecten, een conservatieve attitude tegenover onconventionele kunst, een ethocentrische attitude tegenover kunst in het eigen land, en het semantisch beeld van 'de moderne kunstenaar'. Hierover bestonden een aantal verwachtingen. Deze werden uitgewerkt in negen hypothesen. Aan de hand van de resultaten werden deze hypothesen getoetst. De verwachtingen omtrent de uitslag van het onderzoek waren niet hooggespannen, omdat de proefgroep klein was en er zowel in de situatie als de opzet van het onderzoek een zekere onbetrouwbaarheid aanwezig was. Deze verwachtingen werden bevestigd. De berekende correlaties waren over het algemeen zeer laag, en slechts drie van de negen hypothesen konden worden geaccepteerd.

Verworpen werd de hypothese van een negatief verband tussen dogmatisme en waardering van onconventionele kunst. Tussen beide variabelen bestond geen correlatie. De verwachting dat er geen correlatie zou bestaan tussen dogmatisme en waardering van conventionele kunst kon, strikt genomen, bevestigd worden. Er was echter een negatieve (niet significante) correlatie, die juist het tegendeel schijnt aan te wijzen van de conclusie uit het onderzoek van Bernard Mikel: nl. naarmate het opvattingensysteem meer gesloten is, is de waardering voor conventionele kunst geringer, o.o., althans de kans is groter op geringere waardering.

Wel kon worden geaccepteerd de hypothese dat personen met een open opvattingensysteem onconventionele kunst meer gaan waarderen, wanneer deze voor een tweede maal gepresenteerd wordt. Dit is in overeenstemming met wat Mikel vond. In zijn eerste experiment werden steeds appreciatiescores gemaakt nadat het stuk muziek voor een tweede maal gespeeld was. In het tweede experiment werden twee opeenvolgende uittreksels gedraaid. Voor onconventionele muziek van Schönberg ontstonden verschillen tussen 'open' en 'closed' personen, pas nadat het tweede excerpt ten gehore was gebracht.

Hieruit en uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de invloed van de factor dogmatisme op waardering van onconventionele kunst belangrijker wordt na herhaalde confrontatie met deze kunst. Een belangrijk verschil tussen personen met een open en gesloten opvattingensysteem in het beeld van 'de moderne kunstenaar' kon niet worden aangetoond. Duidelijker was dit het geval voor pers. die hoge en lage scores behaalden op de conservatieve kunsttens. Verder kon geen duidelijk positief verband worden aangetoond tussen dogmatisme en een negatieve attitude tegenover onconventionele kunst. Ook waardeerden personen met een negatieve attitude de onconventionele kunst niet significant minder.

De hypothese van een positieve correlatie tussen dogmatisme en een ethocentrische attitude tegenover kunst, kon bevestigd worden. Tot slot bleek er geen verband te bestaan tussen een conservatieve attitude tegenover kunst en het zoëven genoemde ethocentrisme.

Biografische factoren hadden geen duidelijke invloed op de resultaten van het onderzoek.

Het is, gezien de beperkte opzet van het onderzoek, riskant om te speculeren over wat nog wel (al was het dan niet significant) gevonden werd. Gissingen en speculaties zullen niet gemaakt worden omdat zij, strikt genomen, iedere grond missen. Het is de lezer echter vrij zich op dit gladde, avontuurlijke ijs te wagen.

Verder onderzoek naar verbanden tussen dogmatisme en waardering voor onconventionele kunst, zou iedere onderlinge beïnvloeding moeten uitsluiten. Tenminste, als men een experiment zou willen doen met de methode van Bernard Mikol, waarbij groepsinvloeden verondersteld worden geen rol te spelen. Het is echter de vraag of men dan een juist inzicht krijgt in factoren en processen van kunstappreciatie.

Als kunstwaardering zuiver gehouden wordt van sociale invloeden, en het wordt benaderd als was het een 'purely cognitive' proces,

is dit een weinig vruchtbare methode om meer inzicht te krijgen in kunstwaarderingsprocessen. Men kan juist veronderstellen dat sociale invloeden een belangrijke rol hierin spelen. Dit zal experimenteel aangetoond kunnen worden.

Dit is des te belangrijker omdat in de theorie die ten grondslag ligt aan de dogmatismeschaal sociale beïnvloeding een belangrijk element is.

De suggestie kan gedaan worden om in verder experimenteel onderzoek sociale beïnvloeding te betrekken en deze te manipuleren. Te denken valt aan situaties waarin experimenteel een sfeer gekweekt wordt, waarin het sociaal wenselijk is om bv. avant-garde kunst te waarderen, of situaties waarin deskundigen beïnvloedend werken.

Juist in dergelijke situaties kan dan misschien een duidelijke invloed van de factor dogmatisme worden aangetoond.

(Tevens kunnen dan a.h.w. in een notedop extrinsieke en intrinsieke aspecten van houdingen tegenover kunst bestudeerd worden.)

Dogmatisme hoeft dan echter niet te leiden tot geringere waardering. Misschien juist wel tot een sterkere waardering omdat t het sociaal wenselijk is onconventionele kunst te waarderen en men daarmee prestige verkrijgt in de groep.

Literatuur.

- Bourdieu, P. & A. Darbel: L'Amour de l'art. Les musées et leur public, 1966.
- Doorn, van. & Lauwers: Moderne sociologie, 1952.
- Edwards, A.L.: techniques of attitude scale construction, 1957.
- Finney, D.J., Latscha, R., Bennett, B.M. & Hsu, P.: Tables for testing significance in a 2 x 2 contingency table, 1965.
- Gadourck, I.: Sociologische onderzoekstechnieken, 1967.
- In 't Veld-Langeveld, W.M.: Koppelen of beniddelen, in: Schakels tussen kunst en publiek; Publ. Dr. E. Beckmannstichting, 1965.
- Knapp, R. & A. Wulff: Preferences for abstract and representational art, J.Soc.Psych. '65 (60) p.255-262.
- Krech, Crutchfield & Ballachoy: Individual in society, 1962.
- Mikol, B.: The enjoyment of new musical systems, in: M. Koteach, 1960.
- Oppenheim, A.N.: Questionnaire design and attitude measurement, 1966.
- Rogmann, K.: Dogmatismus und Autoritarismus. Kritik der theoretischen Ansätze und Ergebnisse dreier westdeutscher Untersuchungen, 1966.
- Rokeach, M.: The open and closed mind, 1960.
- Siegel, S.: Non-parametric statistics for the behavioral sciences, 1956.
- Spitz, J.C.: Statistiek, 1967.
- Weina, J.: Autoritaire Persoonlijkheid en Antipapisme, 1965.
- Wilson, W.C.: Extrinsic religious values and prejudice, J.Abn.Soc.Psych. '60, p.286-88.

Bijlage 1: DOGMATISCHESCHAAL.

De vertaling der uitspraken werd verricht door een practicumgroep voor sociaal psychologische research, waarvan de schrijver van deze scriptie deelnam, en werd zo mogelijk verder verbeterd.

1. The United States and Russia have just about nothing in common.

Amerika en Rusland hebben werkelijk niets met elkaar gemeen.

2. The highest form of government is a democracy and the highest form of democracy is a government run by those who are most intelligent.

De beste regeringsvorm is een democratie en de beste vorm van democratie is die welke geregeerd wordt door de intelligentste mensen.

3. Even though freedom of speech for all groups is a worthwhile goal, it is unfortunately necessary to restrict the freedom of certain political groups.

Zelfs hoevel vrije meningsuiting voor elke groep een waardevol doel is, is het helaas noodzakelijk de vrijheid van bepaalde politieke groepen te beperken.

4. It is only natural that a person would have a much better acquaintance with ideas he believes in than with ideas he opposes.

Het is heel gewoon dat iemand veel beter bekend is met de denkbeelden die hij aanhangt, dan met denkbeelden waar hij tegen is.

5. Man on his own is a helpless and miserable creature.

De mens als entiteit is een hulpeloos en zielig schepsel.

6. Fundamentally the world we live in is a pretty lonesome place.

In de grond van de zaak is de wereld waarin wij leven een tamelijk verlaten oord.

7. Most people just don't give a "damn" for others.

De meeste mensen ken het lot van hun medemenschen geen lor schelen.

8. I'd like it if I could find someone who would tell me how to solve my personal problems.

Bijl.A.

Ik zou het fijn vinden iemand te vinden, die mij zou vertellen hoe ik mijn persoonlijke problemen zou kunnen oplossen.

9. It is only natural for a person to be rather fearful of the future.

Het is heel normaal dat iemand taaijlijk bang is voor de toekomst.

10. There is so much to be done and so little time to do it in. Er is zoveel te doen en er is zo weinig tijd voor.

11. Once I get wound up in a heated discussion I just can't stop. Als ik eenmaal in een verhitte discussie verdukkeld raak, kan ik niet meer ophouden.

12. In a discussion I often find it necessary to repeat myself several times to make sure I am being understood. In een discussie vind ik het vaak nodig verschillende malen te herhalen wat ik gezegd heb, om er zeker van te zijn dat men mij begrijpt.

13. In a heated discussion I generally become so absorbed in what I'm going to say that I forget to listen to what the others are saying.

In een verhitte discussie word ik meestal zo in beslag genomen door wat ik wil gaan zeggen, dat ik vergeet te luisteren naar wat de anderen beweren.

14. It is better to be a dead hero than to be a live coward.

Het is beter een dode held te zijn dan een levende lafaard.

15. While I don't like to admit this even to myself, my secret ambition is to become a great man, like Einstein, or Beethoven, or Shakespeare.

Hoewel ik het zelfs myself niet zou willen toegeven, is het mijn stille wens een groot man te worden als Einstein, Beethoven of Shakespeare.

16. The main thing in life is for a person to want to do something important.

Het belangrijkste in een mensenleven is iets groots te willen doen.

17. If given the chance I would do something of great benefit to the world.

Bijl. A.

Als ik de kans kreeg, zou ik de wereld een of andere grote weldaad willen brengen.

18. In the history of mankind there have probably been just a handful of really great thinkers.

In de geschiedenis der mensheid zijn er waarschijnlijk slechts enkele werkelijk grote denkers geweest.

19. There are a number of people I have come to hate because of the things they stand for.

Er is een aantal mensen dat ik ben gaan haten om hun standpunten.

20. A man who does not believe in some great cause has not really lived.

Iemand die niet in een of ander verheven doel geloofd heeft niet echt geleefd.

21. It is only when a person devotes himself to an ideal or cause that life becomes meaningful.

Allleen als men zich wijdt aan een ideaal of doel wordt het leven zinvol.

22. Of all the different philosophies which exist in this world there is probably only one which is correct.

Van alle verschillende levensbeschouwingen die er bestaan is er waarschijnlijk maar één die juist is.

23. A person who gets enthusiastic about too many causes is likely to be a pretty "wishy-washy" sort of person.

Iemand die voor teveel idealen warm loopt is waarschijnlijk een ruggengraatloze iemand.

24. To compromise with our political opponents is dangerous because it usually leads to the betrayal of our own side.

Compromis en met politieke tegenstanders zijn gevaarlijk, omdat ze gewoonlijk leiden tot verrand aan eigen zaak.

25. When it comes to differences of opinion in religion we must be careful not to compromise with those who believe differently from the way we do. Als het gaat om godsdienstige meningsverschillen moeten wij oppassen niet het verschil bij te leggen met diegenen die een afwijkende opvatting hebben.

Bil. 1.

25. In times like these, a person must be pretty selfish if he considers primarily his own happiness.

In een tijd als deze moet je wel tamelijk egoïstisch zijn, als je in de eerste plaats aan je eigen geluk denkt.

27. The worst crime a person could commit is to attack publicly the people who believe in the same thing he does.

De ergste misdrijf die iemand kan begaan, is openlijk die mensen aan te vallen die in hetzelfde gelooven als hij.

28. In times like these it is often necessary to be more on guard against ideas put out by people or groups in one's own camp than by those in the opposing camp.

In tijden als deze is het vaak noodzakelijk beter op je hoede te zijn voor nieuwe ideeën van mensen of groepen van je eigen partij, dan voor alle denkbeelden van de tegenpartij.

29. A group who tolerate too much differences of opinion among its own members cannot exist for long.

Een groep die te grote meningsverschillen onder haar eigen leden toestaat, kan niet lang bestaan.

30. There are two kinds of people in this world; those who are for the truth and those who are against the truth.

Er zijn twee soorten mensen op deze wereld: zij die voor en zij die tegen de waarheid zijn.

31. My blood boils whenever a person stubbornly refuses to admit he's wrong.

Mijn bloed kookt als iemand hardnekkig weigert toe te geven dat hij ongelijk heeft.

32. A person who thinks primarily of his own happiness is beneath contempt.

Iemand die in de eerste plaats aan zijn eigen geluk denkt, dient men zelfs niet meer te minachten.

33. Most of the ideas which get printed nowadays aren't worth the paper they get printed on.

De meeste denkbeelden die tegenwoordig gedrukt worden zijn hun papier niet waard.

341.A.

34. In this complicated world of ours the only way we can know what's going on is to rely on leaders or experts who can be trusted.

In deze ingewikkelde wereld is de enige manier om te weten wat er gaande is, zich te verlaten op leiders of deskundigen die men kan vertrouwen.

35. It is often desirable to reserve judgement about what's going on until one has a chance to hear the opinions of those one respects.

Het is meestal wenselijk je oordeel over wat er gaande is op te schorten, tot je de kans hebt de meningen te horen van diegenen die men respecteert.

36. On the long run the best way to live is to pick friends and associates whose tastes and beliefs are the same as one's own. Op de lange duur is het 't beste vrienden en relaties te kiezen die jouw eigen smaak en opvattingen delen.

37. The present is all too often full of unhappiness. It is only the future that counts.

Het heden is al te vaak vol leed. Alleen de toekomst telt.

38. If a man is to accomplish his mission in life it is sometimes necessary to gamble "all or nothing at all".

Als iemand zijn opdracht in dit leven wil vervullen is het soms noodzakelijk alles op het spel te zetten.

39. Unfortunately a good many people with whom I have discussed important social and moral problems don't really understand what's going on.

Helaas begripen heel wat mensen niet wie ik over belangrijke sociale en morele problemen sprak, eigenlijk niet wat er gaande is.

40. Most people just don't know what's good for them.

De meeste mensen weten gewoon niet wat goed voor hen is.

Bijl.A.1. Dogmatisme- items,

(zoals in dit onderzoek gebruikt.)

3. In de grond van de zaak is de wereld waarin wij leven, een tamelijk verlaten oord.
6. Het is heel normaal dat iemand tamelijk bang is voor de toekomst.
8. Er is zoveel te doen en er is zo weinig tijd voor.
11. In een verhitte discussie word ik meestal zo in beslag genomen door wat ik wil gaan zeggen, dat ik vergeet te luisteren naar wat de anderen beweren.
13. Iemand die voor te veel dingen enthousiast wordt, is waarschijnlijk een karakterloos iemand.
15. Het belangrijkste in een menschenleven is iets groots te willen doen.
18. Er is een aantal mensen dat ik ben gaan haten om de standpunten die ze innemen.
20. Alleen als men zich wijdt aan een ideaal of doel, wordt het leven zinvol.
23. De ergste misdaad die iemand kan begaan, is openlijk die mensen aanvallen die in hetzelfde geloven als hij.
25. De meeste ideeën die tegenwoordig gedrukt worden zijn hun papier niet waard.
27. Het is meestal wenselijk je oordeel over wat er gaande is op te schorten, tot je de kans hebt gehad, de meningen te horen van diegenen die men respecteert.
30. Op de lange duur is het het beste vrienden en relaties te kiezen, die jouw eigen smaak en opvattingen delen.
32. Het heden is al te vaak vol leed. Alleen de toekomst telt.
34. De meeste mensen weten gewoon niet wat goed voor hen is.
39. Als het gaat om godsdienstige meningsverschillen, moeten wij oppassen, niet het verschil bij te leggen met diegenen die een afwijkende opvatting hebben.

(De nummers der items en de nummers van de items in bijlagen B en C, verwijzen naar de volgorde die in het onderzoek gebruikt werd.)

Bijlage B: Conservatieve kunsttitsens.

(waarbij tussen haakjes tevens vermeld resp. aantal ppn. mee eens, aantal ppn. oneens, aantal ppn. non-response.)

1. Van echt vakmanschap is in de moderne kunst niet veel meer te merken. (14-21-0)
4. Met veel moderne kunstwerken schijnt het einde van de echte kunst aangebroken te zijn. (16-18-1)
7. Het gevaar bestaat dat wij alles wat de kunstenaars van tegenwoordig maken, te snel als kunst accepteren. (32-5-0)
9. Als men beroemde werken van Bach in moderne stijl speelt is dat verkrachting van de ware kunst. (23-12-0)
16. Dat wat men tegenwoordig kunst noemt heeft helaas weinig meer met schoonheid te maken. (25-7-1)
19. Men kan niet ontkennen dat veel kunst van nu wel past bij andere verschijnselen van zedelijke verwildering in deze tijd. (25-9-1)
21. De kunst dient om onze idealen tot uitdrukking te brengen en niet om onze vuile vas buiten te hangen. (32-3-0)
23. Het is merkwaardig te constateren dat de moderne kunst door zoveel mensen ernstig genomen wordt. (22-11-2)
33. De mensen die zich sterk interesseren voor de moderne kunst beseffen niet dat het slechts om een kort durende mode gaat. (19-12-4)
35. De meeste critici beseffen niet meer dat zij tot taak hebben ons duidelijk te maken wat kunst is en wat niet. (22-10-3)
37. Het is beangstigend te bedenken waarmee de ontwikkeling van de kunst zou kunnen leiden. (22-11-2)
38. Het is onbegrijpelijk waarom sommige mensen de grootste onzin tentoonstellen. (29-5-1)

Bylage C: Ethnocentrische kunsttrends.

(waarbij tussen haakjes tevens vermeld resp. aantal ppn. mee eens, aantal ppn. oneens, aantal ppn. non-respense.)

2. Ons land heeft de plicht een eeuwenoude traditie in de schilderkunst voort te zetten. (28-6-1)
5. Gelukkig kan zelfs een klein land als het onze groot zijn in de kunst. (34-0-1)
10. Ons land zal ervoor moeten waken dat het op het gebied van kunst en cultuur niet onderontwikkeld raakt. (28-5-2)
12. Het is heel belangrijk dat ons Concertgebouworkest haar roem in het buitenland weet te bewaren. (34-0-1)
14. Het doet mij altijd veel genoegen te lezen dat het Rijksmuseum door zoveel buitenlanders wordt bezocht. (35-1-1)
17. Ik vind het erg belangrijk dat ons land in de kunst niet onderdoet voor grotere landen. (31-3-1)
22. Het is uiterst belangrijk dat onze kinderen iets leren over de belangrijke rol die ons land in de geschiedenis gespeeld heeft. (32-3-0)
24. Wij zouden als hollanders beter moeten beseffen, dat ons land het in de kunst best kan opnemen tegen grotere landen als Frankrijk, Duitsland en Engeland. (27-5-3)
26. De regering moet het als een van haar taken zien de nederlandse kunst en cultuur nog meer in het buitenland bekend te doen raken. (26-6-3)
29. Te weinig weet men in het buitenland nog dat wij in Nederland een zeer eigen traditie in de kunst hebben. (19-14-2)
31. Het is helaas niet waar dat de beste muzikanten uit het buitenland komen. (9-24-2)
36. Bij de benoeming van een dirigent voor het Concertgebouworkest moeten wij natuurlijk in de eerste plaats aan een nederlander denken. (31-3-1)